

על חיי גוי ועל ערכה של השבת

ההלכה והקוד האתי

שי חולדאי

באקדמות, ו' (טבת תשנ"ט), התפרסמה תגובתי, בין תגובות נוספות, למאמר של יואב שורק שהופיע בשם "אכן דרושה מהפכה גדולה". במסגרת תגובתי גייסתי לסיוע שו"ת מודרני שעוסק בסוגיית הצלת חייו של גוי בשבת. טענתי הבסיסית היתה כי הפרשנות המודרנית של ההלכה לא יכולה להמשיך ולקבל פסיקות קודמות, אם אלו עומדות בסתירה ישירה לערכי מוסר אוניברסליים המקובלים בימינו על המתוקנות שבאומות העולם. במקרים כאלה, טענתי, יש לפרש את ההלכה בצורה שונה ולהתאים בין העקרונות הסותרים.

תגובתי זכתה לתשובה של יואב שורק, שחשב כי עמדתי מביאה ל"עקירת היהדות ממשמעותה", כי "מגמתו (של חולדאי) לשעבד את התורה לערכים לא לה...". ובהמשך טען, ולדעתי שלא לעניין, כי הצלת מחבל בשבת אינה מובנת מאליה בשל העובדה שכוונתו היתה לפגוע בחיי חיילי צה"ל.

לא חשבתי להמשיך ולעסוק בנושא והנה, בימים אלה, התפרסמה חליפת מכתבים העוסקת בשו"ת המדובר בין מחבר התשובה, הרב והקצין הבכיר אביחי רונצקי, לבין המורה והמחנך יוסקה אחיטוב חבר קיבוץ עין צורים.¹ בחליפת מכתבים זו, לנוכח תמיהה-טענתו של אחיטוב על תשובתו, מתעקש רונצקי על הקביעה העקרונית הנחרצת לדעתו² כי "חיי גוי ודאי שיש להם ערך, ומצווה לפרנס את ענייהם, ולבקר את חוליהם, אך ערכה של השבת חשוב יותר." (ההדגשה שלי, ש"ח).

יואב שורק מתפלא עלי שאני "המום", בלשונו, לנוכח עמדות כאלה. אני מודה באשמה. רב ומחנך בימינו, דמות מוכרת עד כדי היותה סמכות למתן תשובות לאנשים צעירים ולחיילים, מחזיק בעמדות עקרוניות כאלה ומתעקש על נכונותן ההלכתית למרות האפשרויות הרבות לפרש אחרת, שמקצתן מציע, כאמור, יוסקה אחיטוב, ואינו חוזר בו גם בוויכוח עכשווי. קשה לאזרח בישראל לחיות עם המחשבה שאנשים צעירים מתחנכים בצל עמדות כאלה.

במסגרת ביקורת מחמירה, שמתח פרופ' אסא כשר על הספר **חמורו של משיח** מאת ספי רכלבסקי,³ נכתב בהקשר שלנו כך: "אולי יהיה מי שינסה לומר כי התנהגות הרופא הדתי היא כפי שהיא, גם בטיפול הרפואי שהוא נותן למי שאינו יהודי בדיוק כפי שהוא נותן ליהודי, גם בשבת, רק מפני החשש לנזק העלול להיגרם ליהודים כלשהם אם הרופאים היהודים לא ינהגו באופן שוויוני, אלא שגם טענה כזאת מבלבלת בין הטיעונים ההלכתיים הפורמליים לבין הטיעונים האישיים של הרופא הדתי. ייתכן שבמסגרת ההתפתחות ההיסטורית של ההלכה בדבר הטיפול הרפואי היה מקום טבעי לטיעון על יסוד אותו חשש, **אולם משעה שנקבעה ההלכה בדבר טיפול**

יש בידי ההלכה כלים מספיקים כדי לפרשה בהתאמה מלאה לעולם הערכים המוסריים המקובלים היום בעולם. החברה הישראלית תובעת ותתבע מפוסקי ההלכה והדיינים לפרש את הכתובים ברוח המוסר והשוויון בין בני האדם כולם

רפואי שוויוני נפתח הפתח לפרשנות אחרת שלה, ברוח שוויונית. הרופאים הדתיים הרבים שאני מכיר ינהגו באופן שוויוני כי הם אנשים הגונים ורופאים אתיים, לא על יסוד חשש כלשהו מפני תגובות קשות על התנהגות לא שוויונית" (ההדגשה שלי, ש"ח). ואני שואל היכן נמצא פרופ' כשר והיכן נמצא הרב רונצקי. אני איני מכיר רופאים דתיים רבים (אלה שאני מכיר הם אנשים נפלאים ובטוחני שינהגו כמו מכריו של פרופ' כשר), אבל אני חושש להתנהגותם של חובשים קרביים שיתחנכו לאור תשובותיו של רונצקי, בימינו אלה, בצה"ל שלנו.

במסגרת מכתביו ליוסקה אחיטוב כותב רונצקי גם את הדברים האלה: "באשר לקוד האתי כאן כנראה עלי לחרוג ממנהגי ולומר נחרצות ובאופן חריף כשיש התנגשות בין הנחיה ברוח הקוד האתי להוראת ההלכה, ודאי שיש לשמוע לדעת ההלכה...". רוח הדברים מוכרת גם מפסיקות רבנים קודמות והיא, אולי, לוז הסוגיה. התפיסה הנחרצת של "דעת ההלכה" מצד אחד ושל "רוח הקוד האתי" מצד אחר, כאילו אין בשני הצדדים כלים מספיקים למניעת התנגשות מהסוג שהציג הרב רונצקי, היא תפיסה שמזמינה קרע. מה פלא שבמציאות שבה שוררות עמדות כאלה מצד בעלי-הלכה

ודיינים חש אדם כמו השופט ברק לקבוע נחרצות מהעבר השני של המתנס כי: "על כל בתי הדין הדתיים במדינה להפעיל בסוגיות 'אזרחיות' נלוות שאינן חלק מהמעמד האישי... את המשפט האזרחי הכללי, כפי שפורש על ידי בית הדין העליון... מנקודת מבט של השיטה כולה, תחולת המשפט האזרחי הכללי היא תחולה 'חילונית'".⁴ כמה חבל. השופט בדימוס אלון מוכיח בצורה משכנעת כי המשפט העברי מצויד די הצורך באמצעים פרשניים כדי לפסוק בהתאמה גמורה לערכי המוסר המקובלים בעולם המתוקן אבל בית הדין לא השתמש בכלים כאלה. זוהי בעיני הסוגיה העיקרית. אנשים דתיים רבים, מהם ידידי, טוענים "נחרצות" שיש בידי ההלכה כלים מספיקים כדי לפרשה בהתאמה מלאה לעולם הערכים המוסריים המקובלים היום בעולם. אולם אפשר כמובן, כפי שעושה הרב, המפקד, רונצקי שלא לעשות זאת.

פרופ' אבי רביצקי טוען בכמה מקומות⁵ כי המערכת המדינית-שלטונית של ישראל אינה מנוסה בניהול מדיני ועליה להתגבש בהדרגה. בינתיים עלינו לנהוג כמתוקנות שבאומות העולם. ייתכן שהוויכוח על עקרונות מוסריים הוא חלק מהתגבשות כזו. הלוואי.

הערות

- 1 **מימד**, גיליון מס' 16, עמ' 16 - 20.
- 2 לטענתו בעמדתו תומכים גם הרבנים אבינר ונבנצאל שבהם התייעץ.
- 3 **הארץ**, ספרים, 11.11.98, עמ' 2.
- 4 מובא אצל מנחם אלון, "אלה הן אמרות אגב... בטעות יסודן, ומן הראוי לסטות מהן", מ' מאוטנר, א' שגיא ור' שמיר (עורכים) **רב-תרבותיות במדינה דמוקרטית ויהודית (ספר הזיכרון לאריאל רוזן-צבי ז"ל)**, תל-אביב תשנ"ח. המאמר עוסק כולו בפרשת בבלי שבה פסק בג"ץ בניגוד לפסיקת בית הדין הרבני.
- 5 ראה למשל: **יהדות ודמוקרטיה - מחלוקת ואחדות**, הכינוס השנתי תשנ"ו, (הוצאת המרכז לחקר מחשבת החינוך בהגות היהודית שליד מכללת ליפשיץ), ירושלים, עמ' 12 - 24.